Türkiye Selçukluları Devleti'nin Moğollarla Sınırdış Olması ve Ögeday Kaan'ın Alâeddîn Keykubâd'a Tabiiyet İçin Elçi Göndermesi

Dr. Filiz Akçay

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4292-5047>

T. C. Milli Eğitim Bakanlığı / Bulancak Züfer-Mustafa Eriş Ortaokulu, Giresun – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 04.02.2021

Kabul: 23.05.2021

On-line Yayın: 30.06.2021

Anahtar Kelimeler

Alâeddîn Keykubâd

Moğol

Ögeday Kaan

Elçi

Araştırma Makalesi

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.49201>

Öz

Türkiye Selçukluları Devleti'nin en kudretli hükümdârı olan Alâeddîn Keykubâd başa geçtikten sonra ülke işlerini yola koyup hemen fetih hareketlerine girişmişti. Ancak onun iktidarı ele aldığı dönemde dünyada yeni bir tehlike ortaya çıkmıştı. Bu tehlike tüm Orta Asya ve Doğu Avrupa'yı tehdit eden Moğollardı. Moğollar Alâeddîn Keykubâd'ın başa geçtiği sırada henüz Anadolu topraklarına ciddi saldırılarda bulunmamıştı. Ancak bu durum Alâeddîn Keykubâd'ın başa geçmesinden kısa bir süre sonra tersine dönmüştü. Zira Harezmsâhlar Devleti ile kötü giden münasebetler savaş ile sonuçlanmış ve neticede Harezmsâhlar Devleti yıkılmıştı. Bu devletin yıkılması Türkiye Selçukluları ile Moğollar arasındaki tampon bölgenin ortadan kalkmasına sebep olmuş ve Anadolu'yu Moğol saldırısına açık hale getirmişti. Moğol saldırılarının ciddiyetinin farkında olan Alâeddîn Keykubâd ülkede Moğol tehlikesine karşı birtakım önlemler almış ve ülkenin sınırlarını genişletmek için fetih hareketlerine devam etmişti. Bu olaylardan sonra pek çok devleti tabiiyeti altına alan Moğol Kaan Ögeday Alâeddîn Keykubâd'a 1236 yılında bir elçi gönderdi. Elçinin geliş amacı Alâeddîn Keykubâd'ın Moğolların üstünlüğünü kabul etmesini istemektir. Alâeddîn Keykubâd bu elçi ile görüştü ve elçinin isteklerini kabul ederek hediyelerle Ögeday Kaan'a geri gönderilmesini buyurdu. Ancak elçi henüz yola çıkmadan önce Alâeddîn Keykubâd hayatını kaybetti ve elçinin belirtilen şekilde Ögeday Kaan'a gönderilmesi oğlu II. Gıyâsedîn Keyhüsrev zamanında gerçekleşti.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Akçay, F. (2021). Türkiye Selçukluları Devleti'nin Moğollarla Sınırdış Olması ve Ögeday Kaan'ın Alâeddîn Keykubâd'a Tabiiyet İçin Elçi Göndermesi. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 14(85): 405-418.

Turkey Seljuks State Being Contiguous to the Mongolian State and Ogeday Kaan Sending Envoy to Alaeddine Keykubadi for Dependance

Dr. Filiz Akçay

T. C. Ministry of National Education, Bulancak Züfer-Mustafa Eriş Secondary School, Giresun – TURKEY

Article History

Submitted: 04.02.2021

Accepted: 23.05.2021

Published Online: 30.06.2021

Keywords

Aladdin Kaykubâdh

Mongols

Ogeday Kahan

Ambassador

Research Article

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.49201>

Abstract

After Aladdin Kaykubâdh (the mighty ruler of the Turkey Seljuqs State) ascent to the throne he immediately started his conquests. But a new threat emerged when he took power. This threat was none other than Mongolians who invaded all of Central Asia and Eastern Europe. The Mongols had not yet seriously attacked Anatolian lands when Aladdin Kaykubâdh took charge of the state. But that wasn't the case shortly after Aladdin Kaykubâdh reign. The bad relations with Khwarazshahs resulted in their decadence which meant that the middle zone between the two states were no more there. Thus made us vulnerable for the Mongolian attacks. Aware of the seriousness of the Mongol attacks, Aladdin Kaykubâdh took some precautions against the Mongol danger in the country and continued the conquest movements to expand the borders of the country. After these events, the Mongolian Khan Ögeday, who subordinated many states, sent an ambassador to Alaeddin Kaykubâdh in 1236. The ambassador's duty was to ask Aladdin Kaykubâdh to accept the supremacy of the Mongols. Ögeday met with this ambassador and accepted the ambassador's requests and ordered him to be sent back to Ogeday Kahan with gifts and delicacies. However, before the ambassador set off, Aladdin Kaykubâdh lost his life and the ambassador was sent to Ogeday Kahan as stated. It took place during the time of Giyathad-din Kaykhusraw.

GİRİŞ

Büyük Selçuklu Devleti hanedan üyelerinden Kulalmış'ın oğullarının Anadolu'ya gelmesi ile başlayan süreçten sonra, kısa zaman zarfında tarih sahnesinde yerini alan Türkiye Selçukluları Devleti Anadolu'da güçlü bir devlet kurmuşlardı. Türkiye Selçukluları Devleti'nin kuruluş sürecinde Bizans İmparatorluğu toprakları yönünde hızlı ilerleyişleri Bizans İmparatorluğu'nun Avrupalı Hristiyan Devletlerden yardım istemesine sebep olmuş ve Türkiye Selçukluları Devleti Anadolu'daki varlıklarını korumak için Bizans İmparatorluğu'nun yanında Haçlı ittifakı ile de mücadele etmek zorunda kalmıştı. Bizans İmparatorluğu ve Haçlı ittifakı ile büyük mücadelelere giren Türkiye Selçukluları Devleti'nin yıkılışı da Anadolu'ya yerleşme süreçleri gibi hızlı olmuştu. Tarihte pek çok devlette görüldüğü gibi ülkeleri yıkılmaya götüren siyasi bozulmalar Türkiye Selçukluları Devleti'nde de devletin en güçlü olduğu dönemde başlamıştı. Bu süreç I. İzzeddin Keykâvus'un başarısızlıkla sonuçlanan Halep seferinden sonra kendisine ihanet ettiğini düşündüğü devlet erkânını ve komutanları ortadan kaldırmasıyla meydana gelen boşluğun doldurulmadan Alâeddin Keykubâd'ın da başa geçtikten sonra aynı hatayı tekrarlamasıyla hızlanmıştı. Meydana gelen bu iki durum Türkiye Selçukluları Devleti'nde üst kademelerde yetkin kişilerin olmaması sonucu yanlış kararlar alınmasına sebebiyet vermiş, bu hatalar zinciri Alâeddin Keykubâd'ın vefatından sonra başa geçen oğlu II. Gıyâseddin Keyhüsrev zamanında da devam ederek Türkiye Selçukluları Devletini hızla yıkılışa götüren olaylar silsilesini başlamıştı. Bu yıkılma sürecini başlatan etkin güç ise dönemin yıkıcı gücü Moğollardı.

Moğollar, tarih sahnesinde yer aldıkları XIII. yüzyılın başlarından sonra yarım yüzyıl gibi kısa bir sürede Çin'den başlayıp Doğu Avrupa'ya kadar yer alan memleketlerde saldırı ve yağma hareketlerine girişmişlerdi. Moğollar Anadolu topraklarına yakın olan Kafkasya'ya 1214 ve 1217 yıllarında iki sefer düzenlemişti. Moğollar Kafkas topraklarına ilk girdikleri sırada halk tarafından insandan başka varlığa benzetilmiş ve savaşçı özelliklerinden dolayı halkı dehşete düşürmüştü. Aknerli Grigor bu topraklara ilk defa giren Moğolları tarif ederken "onların insana benzemeyen, korkunç ve tarifi mümkün olmayan bir görüntüye sahip" olduklarını (Aknerli Grigor, 1954: 6 vd.) yazmıştır. Avrupalı bir seyyah olan Plano Carpini seyahatnamesinde Moğolların dış görünüşlerini ayrıntılı şekilde tasvir ederek diğer milletlere benzemediğini vurgulamıştır (Carpini, 2000: 29 vd.). Pek çok millete saldırılar düzenleyip dehşet saçan Moğolların 1243 yılına kadar Anadolu üzerine ciddi bir saldırıları olmamış, Moğollar bu tarihe kadar Anadolu'ya birkaç küçük akın faaliyeti yapmakla yetinmişlerdir. Örneğin 1232/1233 yılında Cormagun Noyan komutasında bir Moğol müfrezesi Doğu Anadolu'da Bitlis ve Erciş'e saldırmış ve halkı katletmiştir (Grousset, 1980: 255). Moğolların Anadolu topraklarına ciddi bir saldırıda bulunmamasındaki sebep o dönemde Anadolu'da güçlü bir Türk devletinin varlığı olabileceği gibi kaynaklarda "hiçbir korkusu olmayan millet" olarak geçen Moğolların Anadolu'ya saldırmak için uygun zamanı kolladıkları da başka bir sebep olarak düşünülebilir. Bu dönemde Moğollarla mücadele edebilecek güçte Türkiye Selçukluları Devletinden başka Eyyûbîler ve Moğolların önünden kaçarak Anadolu sınırlarına gelen Harezmsâhlar vardı. Bu nedenle Alâeddin Keykubâd Moğollara karşı tek başına mücadele edemeyeceğini görerek hem Eyyûbîlerle hem de Harezmsâhlarla ittifak teşebbüsünde bulunmuştu. Alâeddin Keykubâd'ın bu teşebbüsleri aşağıda ele alacağımız üzere önceleri başarılı olmuşsa da meydana gelen ittifaklar önce Celâeddin Harezmsâh'ın daha sonra da Eyyûbîlerin yanlış politikaları sebebiyle bozulmuş ve Anadolu'nun tahrip edilip Türkiye Selçukluları Devleti'nin sonunu getiren süreç başlamıştı. Bu çalışmada Türkiye Selçukluları Devletini yıkılışa götüren süreçte Harezmsâhlar Devleti ile meydana gelen münasebetler, Alâeddin Keykubâd'ın Moğol tehlikesine karşı aynı bölgede yer aldıkları Harezmsâhlar ve Eyyûbîler gibi devletlerle iş birliği yaparak güçlü bir savunma hattı

kurma çalışmaları ve nihayetinde Moğollara tabiiyeti meselesi dönemin kaynaklarına dayandırılarak ele alınmaya çalışılacaktır.

1. MOĞOL TEHLİKESİNE KARŞI ALÂEDDİN KEYKUBÂD'IN İTTİFAK GİRİŞİMLERİ

Alâeddîn Keykubâd'ın tahta çıktığı sırada Orta Doğu toprakları büyük bir karışıklığın eşiğinde idi. Orta Asya'dan hareket ederek önüne çıkan bütün toprakları yağma ve talan eden Cengiz Han komutasındaki Moğol orduları Kafkasya'ya saldırmış ve saldırılarını buradan Kırım'a kadar uzanan topraklarla birlikte Doğu Avrupa'ya kadar genişletmişti. Önüne çıkan her şeyi yakıp yıkan ve "merhametten yoksun" Moğol orduları karşısında Alâeddîn Keykubâd yağma ve yıkım hareketlerinin Türkiye Selçukluları Devleti topraklarını hedef almaması için tahta geçmesinin hemen ardından Kayseri, Konya ve Sivas gibi önemli kentlerinin kale ve surlarını yeniden inşa ettirmiş ve buralara gelebilecek herhangi bir Moğol saldırısı için tedbirler almıştı. Ayrıca Alâeddîn Keykubâd Moğol saldırılarına karşı ittifak girişimleri için de vakit kaybetmeden harekete geçmişti (İbn Vâsıl, 1960: 234-240, 250, 253; İbnü'l-Verdî, 2017: 111-112; Müneccimbaşı, 1935: 37; İbn Bibi, 1941: 77; İbn Bibi, 1996: 271-272; Abû'l-Farac, 1950: 505; Öngül, 2016: 117; Turan, 1971: 313; Yinanç, 2014: 37; Kesik, 1994: 17 vd.; Umar, 1998: 128-129; Ersan, 2020: 25; Özbek, 2018: 127).

Alâeddîn Keykubâd gibi Moğolların büyük bir tehlike olacağını düşünen Abbasî Halîfesi Nâsır-Lidînillâh (575/1180-622/1225) Moğollara karşı ortak hareket etme düşüncesi ile İslâm birliğini oluşturmak amacıyla 1220 ve 1226 yıllarında Selçuklularla birlikte bölgedeki İslâm devletlerine elçiler gönderdi (Makrizi, 1934-58: 256; Köymen, 2020: 444-445; Özbek, 2018: 127-129). Abbasî Halîfesi Nâsır-Lidînillâh bu amaçla Alâeddîn Keykubâd'a Muhyiddîn İbnü'l-Cevzî'yi göndererek Moğol tehlikesinin yaklaşmakta olduğunu ve hilâfet merkezi olan Bağdâd'ın korunması için Müslüman devletlerden bir ordu kurmak amacıyla kendisinden de iki bin asker talep ettiğini bildirdi. Kendisine iletilen bu ittifak talebi karşısında Alâeddîn Keykubâd, Muhyiddîn İbnü'l-Cevzî'ye "Moğolların bir sel gibi önlerine çıkan her şeyi yakıp yıktıklarını, Moğollarla savaşmak yerine dostluk ilişkilerinde bulunmanın daha doğru olacağını, kendisinin de bu siyaseti izleyeceğini"ni bildirdi. Alâeddîn Keykubâd'ın Muhyiddîn İbnü'l-Cevzî'ye verdiği bu cevaptan Moğolların pervasız hareketleri karşısında onlarla mücadeleye girmenin doğru bir hareket olmayacağını en doğru politikanın Moğollarla dostane ilişkiler yürütmek olduğunu düşündüğünü anlıyoruz. Buna rağmen Alâeddîn Keykubâd halîfenin isteğini geri çevirmeyerek Malatya Subaşı Bahâeddîn Kutluğca komutasında seçme sipahilerden oluşan beş bin süvariye silahları ve bir yıllık erzakları ile birlikte Bağdâd'a gönderdi (İbn Bibi, 1996: 275-278; Köymen, 2020: 444-445; Özbek, 2018: 127-129). Alâeddîn Keykubâd'ın göndermiş olduğu askeri birlik Erbil'e ulaştığı sırada Abbasî halîfesinden gelen yeni haberle Moğol ordusunun İran'a döndüğü ve Moğol tehlikesi geçtiği için Selçuklu ordusuna ihtiyaç kalmadığı bildirildi. Bunun üzerine Malatya Subaşı Bahâeddîn Kutluğca emrindeki kuvvetlerle Malatya'ya geri dönerek durumu Alâeddîn keykubâd'a bildirdi (İbn Bibi, 1996: 281-282; Köymen, 2020: 444-445; Özbek, 2018: 127-129).

Alâeddîn Keykubâd'ın yukarıda verdiğimiz bilgiden yola çıkarak Moğollara karşı dostane ilişkiler yürütmeyi amaçladığı görülse de komşu devletlerle iyi ilişkiler kurarak herhangi bir saldırı karşısında muhtemel müttefikler edinmeyi de ihmal etmemiştir. Çünkü Moğol tehlikesinin büyüklüğü karşısında tek başına vereceği mücadelenin herhangi bir başarıya ulaşma ihtimalinin olmadığını Alâeddîn Keykubâd pek tabii bilmekte idi. Bu nedenle en yakın komşu devletlerden olan Eyyûbiler Alâeddîn Keykubâd'ın ittifak kurabileceği en uygun devlet idi. Ancak I. İzzeddîn Keykâvus zamanında yapılan Halep seferinden dolayı Eyyûbiler ile aralarındaki ilişkiler bir hayli gergin durumda idi. Bu nedenle Alâeddîn Keykubâd önce Eyyûbiler ile aralarındaki münasebetlerin düzeltilmesi yoluna gitti. Bu bağlamda ilk olarak 610/1213 yılında ağabeyi I.

İzzeddin Keykâvus'a karşı taht mücadelesini kaybedip Ankara Kalesi'ne sığınınca kendisini kuşatan ağabeyine karşı ara buluculuk yapmasını istediği Haleb Eyyûbî Hükümdârı el-Melikü'z-Zâhir Gâzî'nin dostluğunu kazanan Alâeddîn Keykubâd, diğer yandan Ahlat Eyyûbî Melîki Melîkü'l-Eşref'e elçi göndererek dostane ilişkiler kurmak istediğini bildirdi (Makrizi, 1934-58: 258; İbn Vâsıl, 1960: 217-218; Özbek, 2018: 130-131).

Moğollar ile mücadele edebilecek Müslüman güçlerden biri olan ve Alâeddîn Keykubâd'ın ittifak kurmayı düşündüğü Eyyûbîler ise bir takım iç karışıklıkların içinden geçmişlerdi. 1218 yılında Mısır Eyyûbî Hükümdârı el-Melikü'l-Âdil Seyfeddîn'in ölümü üzerine Eyyûbî hanedan üyeleri arasında hâkimiyet mücadelesi başlamış ve Eyyûbî melîkleri bu mücadelede bölgelerini ve kendilerini korumak için müttefikler arama yoluna girmişti. Bu ittifak girişimleri doğrultusunda Ahlat hâkimi el-Melikü'l-Eşref Musa, Dimaşk hâkimi el-Melikü'l-Muazzam'a karşı, Mısır Eyyûbî Hükümdârı el-Melikü'l-Kâmil ile ittifak yapmıştı. Bu ittifaka kısa süre sonra Meyyafârikîn hâkimi Şihâbeddîn Gâzî'de dahil olmuştu. Bölgede meydana gelen bu ittifak oluşumları karşısında yalnız kalan Dimaşk hâkimi el-Melikü'l-Muazzam 1225 yılında daha sonra ele alacağımız üzere Moğolların önünden kaçarak Azerbaycan'a gelen Celâleddîn Megüberti Harezmşâh ile ittifak yapmıştı (Nesevi, 1934: 61 vd.; Makrizi, 1934-58: 258-259). Bölgede meydana gelen güç dengelerindeki değişime göre hareket eden Hısn-ı Keyfâ Artuklu Melîki Rükneddîn Mevdûd, Erbil hâkimi Muzefferüddîn Gökböri ve Mardin Artuklu Melîki Nasîreddîn el-Artukî de bu ittifaka dahil oldular. Bu ittifak oluşumu neticesinde yalnız kalan Ahlat Eyyûbî Melîki el-Melikü'l-Eşref, Alâeddîn Keykubâd'ın ittifak teklifini memnuniyetle karşılayarak 1226 yılında Türkiye Selçukluları Devleti'ne bir elçi gönderdi (İbn Bibi, 1996: 381-385; Özbek, 2018: 132-138).

1226 yılına gelindiğinde Alâeddîn Keykubâd Celâleddîn Megüberti Harezmşâh'ın Kirman'da çıkan bir isyanı bastırmak için bölgeden ayrılmasını fırsat bilerek Selçuklu tabiliğini bırakıp Celâleddîn Megüberti Harezmşâh'a tabii olan Artuklu Melîki Rükneddîn Mevdûd'u itaat altına almak için harekete geçti. Şaban 623/Temmuz-Ağustos 1226 yılında Emîr-i Çaşnigir Mübârizeddîn Çavlı'yı Rükneddîn Mevdûd'un hâkim olduğu Kahta üzerine yolladı. Diğer yandan Emîr Esedüddîn Ayas'ı da başta Çemişgezek ve Hısn-ı Mansûr olmak üzere Rükneddîn Mevdûd'un elinde olan diğer kaleleri ele geçirmek üzere görevlendirdi. Zor durumda kalan Rükneddîn Mevdûd, Alâeddîn Keykubâd ile müttefik olan Melîkü'l-Eşref'ten ara bulucu olmasını istedi. Bunun üzerine Melîkü'l-Eşref, Alâeddîn Keykubâd'dan başlamış olduğu seferi bitirmesini ve Rükneddîn Mevdûd'dan aldığı yerleri ona geri vermesini istedi. İsteğinin reddedilmesi üzerine Alâeddîn Keykubâd ile yaptığı ittifakı sonlandıran Melîkü'l-Eşref, Kahta'ya yardım için on bin süvari gönderdi. Ancak yapılan savaşta iki müttefik ordu mağlup oldu ve Kahta Mübârizeddîn Çavlı'ya teslim edilmek zorunda kaldı. Rükneddîn Mevdûd ise Alâeddîn Keykubâd'a tabiliğini bildirdi (İbn Vâsıl, 1960: 203; İbn Haldûn, 1383: 320-321; Ebü'l-Fidâ, 1280: 143-144; İbnü'l-Verdî, 2017: 113; Anonim, 2014: 42; Yazıcızâde Ali, 2009: 409 vd.; Turan, 1971: 347 vd.; Yinanç, 2014: 69; Uyumaz, 2001: 125; Öngül, 2016: 135; Özbek, 2018: 138-139).

Alâeddîn Keykubâd, Melîkü'l-Eşref ile aralarında yaşanan olumsuzluklara rağmen Anadolu kapılarına yaklaşmakta olan Moğollara karşı onun ile ittifak kurmak yeniden için harekete geçti. Ayrıca 1227 yılında Dimaşk hâkimi el-Melikü'l-Muazzam'a elçi göndererek dostane ilişkiler kurmak istediğini bildirdi. Tüm bu girişimlerin yanında kısa bir süre önce vefat eden Mısır Eyyûbî Hükümdârı el-Âdil Seyfeddîn'in kızı ile evlenerek aralarındaki dostluğu pekiştirmek istedi. Alaeddîn Keykubâd, bu evlilikten doğan oğlu İzzeddîn Kılıç Arslan'ı hayatının son zamanlarında kendisine veliaht tayin ederek aralarındaki ittifakın devamlı olması yolunda da önemli bir adım atmış oldu (İbn Vâsıl, 1960: 234-240, 250, 253; İbnü'l-Verdî, 2017: 111-112;

Müneccimbaşı, 1935: 37; İbn Bibi, 1941: 77; Abû'l-Farac, 1950: 505; Koca, 2009: 195; Öngül, 2016: 117; Turan, 1971: 313; Yinanç, 2014: 37; Kesik, 1994: 17 vd.; Umar, 1998: 128-129; Özbek, 2018: 139-140).

Neticede Alâeddîn Keykubâd herhangi bir Moğol saldırısı karşısında kale ve surlarını güçlendirerek kendi savunma hattını oluşturmakla birlikte kuvvetlerinin yeterli olamaması ihtimalini de göz önünde bulundurarak ortak düşmanları olan Moğollara karşı komşuları ile ittifaklar yapma yoluna gitmiştir. Sultân Alâeddîn Keykubâd bu bağlamda ilk olarak sınır komşuları olan Eyyûbîlerle ittifak arayışına girmiş ve olumlu sonuçlar almıştır. Ancak Alâeddîn Keykubâd'ın çabaları sonucunda meydana gelen bu Selçuklu-Eyyûbî dostluğu ne yazık ki çok uzun sürmemiştir. Bunun sebepleri arasında Eyyûbî hânedân üyeleri arasında meydana gelen mücadeleler ilk sırada yer almakla birlikte Moğol istilâsı önünden kaçarak Anadolu ve Suriye sınırına gelen Celâleddîn Mengüberdi Harezmşâh'ın da etkisi büyüktür. Alâeddîn Keykubâd ilk etapta olumlu sonuç veren Selçuklu-Eyyûbî ittifakı neticelenince bölgede istikrarın sağlanmasının önünde engel olabilecek güçlerden olan Harezmşâh sultanı ve aynı zamanda soydaş oldukları Celâleddîn Mengüberdi Harezmşâh'a karşı harekete geçti.

2. YASSIÇİMEN SAVAŞI VE MOĞOLLARLA SINIRDAŞ OLUNMASI

Moğolların tarih sahnesine çıktıktan sonra başladıkları yağma ve yıkım hareketleri neticesinde Cengiz Han'ın saldırılarıyla o "dönemin en güçlü İslâm devleti" olan Harezmşâhlar Devletine son verilmiş ve "İslâm dünyasını Moğol saldırılarından koruyacak en büyük set" yıkılmıştı (Cüveynî, 2013: 147 vd.; Çakmak, 2002: 1430-1447; Ersan, 2020: 47,51). Harezmşâhlar Devleti'nin Sultânı Kudbeddîn Muhammed, Hazar Denizinde yer alan bir adaya kaçmış ve 1220 yılında orada yaşamını yitirmişti. Ölümünden sonra başa geçen oğlu Celâleddîn Mengüberdi Harezmşâh (1220-1231) Moğol baskısı nedeniyle Harezm'den ayrılmak zorunda kalmıştı. Celâleddîn Mengüberdi Harezmşâh önce Horâsan'a sonra Gazne'ye gitmiş, orada da fazla kalamayarak Hindistan'a kaçmak zorunda kalmıştı. Celâleddîn Mengüberti Harezmşâh Hindistan'da üç sene gibi bir süre kaldıktan sonra Cengiz Han tarafından yıkılan Harezmşâhlar Devleti'ni eski gücüne kavuşturmak için Kirmân'a geldi (1224). Celâleddîn Mengüberdi Harezmşâh Kirmân'dan sonra Irâk-ı Acem, Fars ve İsfâhan yörelerinde büyük başarılar elde etti. Bu sırada Moğollara karşı savaşmayı düşünen Celâleddîn Mengüberdi Harezmşâh bunun için Abbasî Halîfesi Nâsır-Lidînillâh'a bir elçi yollayarak halîfeden yardım talebinde bulundu. Fakat Halîfe Nâsır-Lidînillâh, Celâleddîn Mengüberdi Harezmşâh Irâk-ı Arab'a saldırır endişesiyle bu teklifi geri çevirdi. Halîfe bununla da yetinmeyip onu tehdit olarak gördüğü için üzerine bir askerî birlik gönderdi. Ancak Celâleddîn Mengüberdi Harezmşâh Halîfe Nâsır-Lidînillâh'ın askerlerini yenerek Bağdâd yakınlarına kadar gelerek bölgeyi yağma ve talan etti. Buradan hareket eden Celâleddîn Mengüberdi Harezmşâh Gürcülerin üzerine yürüdü ve onları yenerek Tiflis şehrini ele geçirdi. Celâleddîn Mengüberdi Harezmşâh temelde Moğollara karşı yürüttüğü çetin mücadelelerle Azerbaycan'a kadar çekilerek 1225 yılı yaz aylarında Merâğa şehrini gelip yerleşerek burayı başkent yaptı (Ebû'l-Fidâ, 1280: 134 vd.; İbn Bibi, 1996: 376; Hamevî, 1981: 109; Ersan, 2020: 51-52). Kısa bir zaman zarfında Azerbaycan'a hâkim olan Celâleddîn Mengüberdi Harezmşâh'ın Moğollarla yaşadıkları tecrübelerden ders alarak Türk-İslâm devletleri ve Moğol tehlikesi altında olan İslâm devletleri ile iş birliği yapması beklenirken o, tam tersi bir tutum izlemiş ve başta Türkiye Selçukluları Devleti olmak üzere bölgedeki devletlere karşı saldırgan bir tutum içine girmişti. Celâleddîn Mengüberdi Harezmşâh'ın bu tutumu Moğollarla mücadele etmesi gereken devletlerin güçten düşmesine ve nihayetinde aşağıda değineceğimiz üzere kendi devletin de sonunun gelmesine sebep olmuştur.

Şimdi Türkiye Selçukluları Devleti ile Celâleddîn Mengüberdi Harezmşâh'ı karşı karşıya getirip Yassıçimen Savaşı ile neticelenen süreçte yaşananları ele alalım. Celâleddîn Mengüberdi Harezmşâh 1225 yılının yazında baş kadısı Mucireddîn Ömer'i bir mektupla birlikte Alâeddîn Keykubâd'a elçilik

için gönderdi. Celâleddîn Mengüberdi Harezmsâh gönderdiği mektupta Moğollarla ve Müslümanların düşmanlarıyla giriştiği mücadeleleri anlatıp her iki devletinde Türk ve Müslüman olduklarını vurgulamış ve mektubun devamında Alâeddîn Keykubâd'a ittifak teklifinde bulunmuştu. Celâleddîn Mengüberdi Harezmsâh'ın bu dostane teklifi Alâeddîn Keykubâd tarafından memnuniyetle karşılandı. Bu elçilik heyetinden sonra her iki taraf birbirlerine değerli hediyeler göndererek dostluklarını pekiştirdi. Ancak aradan kısa bir zaman geçtikten sonra Celâleddîn Mengüberdi Harezmsâh Doğu Anadolu'da saldırı faaliyetlerine girişmiş ve durum her iki devletin arasının açılmasına sebep olmuştu. Celâleddîn Mengüberdi Harezmsâh önce Anadolu'dan kendi yanına gelen bir elçiye yol vermeyen ve Harezmsâh'e giden tüccarlara engel olan Erzurum Melîki Rükneddîn Cihanşâh üzerine bir sefer düzenledi. Daha sonra Ahlat'a bağlı olan Muş Ovası'ndaki köylere akın düzenleyip buraları yıkıp yağmaladı. Celâleddîn Mengüberdi Harezmsâh 626 (1228/1229) yılına gelindiğinde ise Ahlat'ı kuşattı. Tehlikenin farkına varan Erzurum Melîki Cihanşâh, Celâleddîn Mengüberdi Harezmsâh'a elçi yollayarak affedilmesini istedi ve Türkiye Selçukluları Devleti'nin tabiiyetinden çıkıp ona tabii olacağını bildirdi. Cihanşâh istekleri kabul edilince Celâleddîn Mengüberdi Harezmsâh ile yüz yüze görüşmek için Ahlat'a gitti ve orada ona bağlılığını bildirdi. Ahlat'ta birkaç gün kalan Cihanşâh Erzurum'a döndü ve Celâleddîn Mengüberdi Harezmsâh'a Ahlat kuşatması için asker ve erzak gönderdi (İbn Vâsıl, 1960: 232 vd.; İbn Haldûn, 1383: 321-322; Abû'l-Farac, 1950: 527-528; İbn Bibi, 1941: 157; Yazıcızâde Ali, 2009: 541 vd.; Kesik, 1994: 19; Hamevî, 1981: 109; Turan, 1971: 363-365; 1977: 646-661; Öngül, 2016: 141; Geyikoğlu, 2002: 1448-1458; Özbek, 2018: 142-151).

Bu sırada Celâleddîn Mengüberdi Harezmsâh'tan Alâeddîn Keykubâd'a elçiler gelmiş ve Sultan, Celâleddîn Mengüberdi Harezmsâh'ın elçilerini Alâiyye'de ve Ahlat kuşatması devam ederken kabul etmişti. Alâeddîn Keykubâd elçilerle uzun uzun ve tercüman olamadan görüşmüştü. Alâeddîn Keykubâd elçilere Moğollarla mücadele etmek yerine "İslâm kültürünün merkezi" olan Ahlat'ı kuşatmalarının yanlış olduğunu ve kuşatmayı kaldırarak Moğollarla mücadeleye devam etmelerini söylemişti. Alâeddîn Keykubâd daha sonra Celâleddîn Mengüberdi Harezmsâh'a değerli hediyelerle birlikte Ahlat kuşatmasını kaldırması için elçi olarak Şemseddîn Altunaba'yı gönderdi. Ancak Celâleddîn Mengüberdi Harezmsâh Ahlat kuşatmasından vaz geçmemiş hatta Alâeddîn Keykubâd'ın elçisini yanında uzun süre bekletmişti. Celâleddîn Mengüberdi Harezmsâh'ı Ahlat kuşatmasından vazgeçiremeyince Alâeddîn Keykubâd ona son olarak Kemâleddîn Kâmyâr'ı elçi olarak gönderip Ahlat kuşatmasını bitirerek Moğollarla mücadelesini devam ettirmesi durumunda kendisine istediği kadar askerî yardım göndereceğini bildirmişti. Ancak Kemâleddîn Kâmyâr da Harezmsâh sultanını ikna etmeyi başaramamıştı. Celâleddîn Mengüberdi Harezmsâh'ı Ahlat kuşatmasından vazgeçirmek için sadece Alâeddîn Keykubâd çaba göstermemiş Halife el-Muntasır ve Eyyûbîler de onu tüm Müslümanlar için önemli olan bu kenti kuşatmaktan vazgeçmesi için iknaya çalışmıştı. Ancak Celâleddîn Mengüberdi Harezmsâh tüm bu çabalara rağmen kuşatmayı devam ettirmekteki ısrarından vazgeçmemişti. Nihayet 28 Cemaziyelevvel 627 (14 Nisan 1230) tarihine gelindiğinde Celâleddîn Mengüberdi Harezmsâh Ahlat'ı zapt etti. Celâleddîn Mengüberdi Harezmsâh Ahlat'ın zaptından sonra kudretini iyice arttırmış hatta Hemedân'a gönderdiği fetihnamede "Anadolu ve Suriye'yi de alacağını" belirtme cüretini göstermekten geri durmamıştı. Celâleddîn Mengüberdi Harezmsâh'ın Ahlat kuşatması esnasında kent tamamen tahrip olmuş, çok sayıda insan yaşamını yitirmiş, halkın büyük bir kısmı kenti terk ederek göç etmek zorunda kalmıştı. "Dönemin en önemli ilim ve fikir merkezlerinden olan" Ahlat'ın kuşatılması ve Alâeddîn Keykubâd'ın tüm uyarılarına rağmen kuşatmanın kaldırılmaması bu iki Türk hükümdârını karşı karşıya getirmişti. Aralarında meydana gelen gerginliğin doruk noktasına çıkmasıyla her iki taraf savaş için müttefikler edinmeye başlamış ve artık savaş kaçınılmaz bir hal almıştı. Bunun için Alâeddîn Keykubâd Eyyûbîlerle birlikte hareket ederken, Celâleddîn Mengüberdi Harezmsâh'ın müttefikleri Trabzon İmparatoru I. Andronikos Gidos ile Erzurum Melîki Rükneddîn Cihanşâh'tı.

Alâeddîn Keykubâd Eyyûbî Sultanı Melîkû'l-Eşref ile yapmış olduğu ittifaktan sonra hemen tedbir olarak Erzincan'a ordularını gönderdi. Orduların hareket etmesinden sonra yirmi bin kişilik bir ordunun başında kendisi de harekete geçerek, Kayseri'den Sivas'a geldi. Bu sırada Eyyûbî sultanı on bin kişilik bir orduyla geldi ve her iki ordu Kızılırmak civarında birleştiler. Böylece dönemin en yıkıcı gücü olan Moğollara karşı birleşip savaşması gereken ve her ikisi de Türk olan ordular 627 yılı Ramazanın 28. günü (10 Ağustos 1230) Erzincan'daki Yassıçimen Ovası'nda savaşa tutuştular (İbn Bibi, 1941: 157; Müneccimbaşı, 2001: 71; Gaffârî, 1342: 115; Hamevî, 1981: 189 vd.; Turan, 1971: 371; Yinanç, 2014: 90; Kesik, 1994: 20; Özbek, 2018: 147-151). Üç gün süren ve iki taraf arasında meydana gelen şiddetli çatışmalar neticesinde Celâleddîn Mengüberdi Harezmsâh ve müttefiklerinin oluşturduğu ordu ağır bir yenilgiye uğradı. Savaş sırasında Erzurum Melîki Rükneddîn Cihanşâh ve Harezmîlilerden birçok komutan esir edildi. Ancak Celâleddîn Mengüberdi Harezmsâh beraberindeki az miktarda bir kuvvetle birlikte Azerbaycan'a kaçtı. Bu savaş sonrasında Alâeddîn Keykubâd müttefikleri ile birlikte Erzurum üzerine yürüyerek Rükneddîn Cihanşâh'ı tekrar tabiiyeti altına aldı (İbn Vâsıl, 1960: 238 vd.; Safedî, 1420/2000: 288; İbn Haldûn, 1383: 321-322; İbn Bibi, 1996: 17, 394 vd.; 1941: 153 vd.; Gaffârî, 1342: 115; Abû'l-Farac, 1950: 528; Hondmîr, 1353: 540; Şahin, 2014: 30; Mirhond, 1357: 702; Mîrhând, 2018: 271; Kesik, 1994: 19-20; İbnü'l-Verdî, 2017: 114; Kazvinî, 2018: 380; Aksarâyî, 2000: 25; 1943: 129; Cüveynî, 2013: 376 vd.; Hamevî, 1981: 203 vd; Yazıcızâde Ali, 2009: 541 vd.; Yinanç, 2014: 66, 80-93; Öngül, 2016: 140 vd.; Uzunçarşılı, 1988: 116; Uyumaz, 2001:125; Özbek, 2018: 147-157).

3. YASSIÇİMEN SAVAŞINDAN SONRA MEYDANA GELEN OLAYLAR VE ALÂEDDÎN KEYKUBÂD'I MOĞOL TABİİYETİNE GÖTÜREN SÜREÇ

Yassıçimen savaşından sora Celâleddîn Mengüberdi Harezmsâh'ın ortadan kalkmasıyla hem Türkiye Selçukluları Devleti hem de Eyyûbîler doğrudan doğruya Moğolların saldırıları ile karşı karşıya kalmışlardı. Bu durumun doğurduğu kötü sonuçlar hemen kendini göstermiş ve Celâleddîn Mengüberdi Haremşâh'ı takip eden Moğollar 628 (1233/1231) yılında Eyyûbîler'in ve Artuklular'ın Doğu Anadolu'da yer alan kentlerine saldırıp istilâ etmişlerdi. Moğollar on beş bin civarında az sayılabilecek bir askeri kuvvetle buradaki şehirleri yağmalayarak tahrip ettiler. Moğollara buralarda bulunan hükümdârlardan hiçbiri mukavemet gösteremedi. Çünkü o dönemde Moğollar saçtıkları dehşetle herkesi korkuya boğduğundan, halktan ve hükümdârlardan hiç kimse onlara karşı koyma cesareti gösterememekteydi. Moğolların Doğu Anadolu'da sürdürdükleri bu istila hareketi devam ederken Cormagun Noyan (Ayan, 2018: 179-196)'ın başında olduğu bir Moğol müfrezesi Sivas yakınlarına kadar gelerek birçok insan ve hayvan sürülerini alarak götürdü. Bu durumu haber alan Alâeddîn Keykubâd, Kemâleddîn Kamyâr'ı hassa kuvvetleri ile birlikte hemen Sivas'a gönderdi. Bu öncü Moğol birliklerinin amaçlarını anlamak isteyen Kemâleddîn Kamyâr onların ardından Erzurum'a kadar gitti. Fakat bu birliklerin sadece bir akıncı birliği olduğunu öğrenince onları takip etmekten vaz geçti. Moğolların ardından giden casuslar onların Mugan Ovası'na vardıkları haberini getirdiler (Abû'l-Farac, 1950: 530; Müneccimbaşı, 1935: 49-50; 2001: 72-73; Anonim, 2014: 42, 106 n. 384; Yazıcızâde Ali, 2009: 575 -579; Yinanç, 2014: 99-101; Uyumaz, 2001, 83, 125; Öngül, 2016: 145-146; Turan, 1971: 375-376; 1977: 655; 1958: 78-79; Özbek, 2018: 158).

Alâeddîn Keykubâd tahta geçmesinden itibaren Moğollara karşı tedbir almanın gereğine inanıyor ve muhtemel bir Moğol saldırısını Anadolu topraklarına gelmeden durdurmayı amaçlıyordu. Ancak onun Moğolların bölge için arzettiği tehlike hakkındaki öngörüsüne rağmen bölgede yer alan diğer hükümdârlar aynı öngörüü gösterememiş hatta Celâleddîn Mengüberdi Harezmsâh gibi hükümdârlar bölgeyi savunmak yerine tahrip etme yoluna gitmişlerdi. Neticede Doğu Anadolu Bölgesi ve Ahlat gibi önemli şehirler önce önce Celâleddîn Mengüberdi Harezmsâh,

sonra Moğol ordularının saldırıları ile tahrip olmuştu. Bu bölgede hüküm süren Melik Eşref Şâm'a çekilmiş ve devlet işlerinden elini çekerek vaktini eğlence içinde geçirmeye başlamıştı. Harezm ordusundan arta kalan askerler ise bölgede yolları keserek ticareti işlemez hale getirmişlerdi. Alâeddîn Keykubâd tüm bu olumsuzlukları ortadan kaldırıp hem halkı sükuna kavuşturmak hem de bölgedeki kaleleri tamir ederek muhtemel yeni bir Moğol saldırısına karşı hazırlık yapmayı amaçlıyordu. Bu nedenle Alâeddîn Keykubâd, Kemâleddîn Kamyâr'ı bölgeye sefere yolladı. Kemâleddîn Kamyâr 630 (1232/1233) yılında beraberindeki Selçuklu ordusu ile birlikte Kayseri-Sivas-Erzincan ve Erzurum üzerinden Ahlat'a ulaştı. Ahlat Celâleddîn Mengüberdi Harezmşâh'ın saldırısından sonra tahrip olmuş halkın çoğu şehri terk etmişti. Ahlat'ta kalan halk ise güvene kavuşacaklarını bildiklerinden Selçuklu ordusunu görünce sevindiler ve şehirde Cuma hutbesi Alâeddîn Keykubâd adına okundu. Kemâleddîn Kamyâr karargâhını Van Gölü çevresine kurarak buradan civar şehirlere askerleri sevk etti. Tüm şehirlerde Selçuklu askerleri sevinçle karşılandı ve Ahlat'a dahil olan Muş, Van, Bitlis, Malazgird, Erciş, Sürmâri, Tatvan gibi şehirler kısa sürede ele geçirildi (İbn Bibi, 1996: 428 vd.; İbn Bibi, 1941: 169; Müneceimbaşı, 2001: 73; Abû'l-Farac, 1950: 530; Aksarâyî, 2000: 25; Yazıcızâde Ali, 2009: 582 vd.; Turan, 1971: 374 vd.; Yinanç, 2014: 104-106; Öngül, 2016: 147; Özbek, 2018: 159-161).

Ahlat ele geçirilince Emîr Sinâneddîn Kaymaz buraya subaşı olarak tayin edildi. Bölgede Selçuklu egemenliğini tesis etmeye çalışan Emîr Sinâneddîn Kaymaz Sultan'a Harezm beylerinden Kayır Han'ın bölgede zararlı faaliyetlerde bulunduğunu bildirdi. Alâeddîn Keykubâd Emîr Sinâneddîn Kaymaz'a Kayır Han'ın gönlünü kazanarak onu Selçuklu Devletinin hizmetine davet etmesini bildirdi. Sinâneddîn Kaymaz bunun üzerine Tatvan'a gidip Kayır Han ile görüştü ve ona Sultan'ın talebini ilettiler. Yapılan görüşmenin olumlu geçmesi neticesinde Harezm Beylerinden Kayır Han, Küçlü Sengüm, Bilan Togu Han, Bereket Han, Saru Han Alâeddîn Keykubâd'a itaat etmeyi kabul ettiler. Doğrudan Sultan'ın maiyetine giren bu Harezm beylerinin kumandasında on iki bin asker vardı. Bunun yanında Erzincan ve Erzurum'da dağılmış halde başka Harezm askerleri de bulunuyordu. Kayır Han ve diğer Harezm beyleri Selçuklu Vezîri Ziyâeddîn Kara Arslan ile birlikte Erzurum'a gelince bu Harezm askerleri de Erzurum'a davet edilip Selçuklu hizmetine alındılar. Alâeddîn Keykubâd devlet hizmetine alınan bu önemli Harezm beylerine çeşitli iktâlar vererek Moğollara karşı yapılacak herhangi bir mücadele için kendini zora sokacak bir gücü daha bertaraf etmiş oldu (İbn Bibi, 1996: 428 vd.; İbn Bibi, 1941: 137-173; Mehmed Neşri, 1949: 37; Yazıcızâde Ali, 2009: 585-589 vd.; Turan, 1971: 378-379; Yinanç, 2014: 119-120; Ersan, 2020: 70-71).

Alâeddîn Keykubâd tahta geçmesini takip eden süreç boyunca Moğol tehlikesine karşı tedbir almak konusunda gerekli çabaları sarfetmişti. Ancak Alâeddîn Keykubâd ne kadar tedbir almaya çalışsa da civar beyleri muhtemel Moğol saldırısına karşı bir o kadar kayıtsız davranıyorlardı. Zîra Ahlat'ın Alâeddîn Keykubâd tarafından ele geçirilmesinden rahatsız olan ve Harezmîlerden önce buraya hâkim olan Moğollara karşı ortak hareket etmeyi düşündüğü Eyyûbîler Sultân'a karşı ittifak kurarak harekete geçtiler. Mısır Eyyûbî Hükümdârı Melik Kâmil kendi hânedânına mensup on altı Eyyûbî meliki ve Eyyûbîler'e metbu olan Harput Artuklu Hükümdârı İzzeddîn Ahmed (Hızır)'ı da yanına alarak Alâeddîn Keykubâd'a karşı harekâta girişti. Melik Kâmil'in oluşturduğu askeri birlik yüz bin kişiden fazla idi. Alâeddîn Keykubâd bu saldırı için derhal tedbirlerini aldı ve o da yüz bin kişiden fazla bir ordu ile harekete geçti. Eyyûbî ordusu Türkiye Selçukluları topraklarına girerek Göksu Vadisi boyunca ilerliyorlardı. Ancak bölgedeki en önemli geçit olan Akçerband (Akgeçit)'in Alâeddîn Keykubâd'ın birlikleri tarafından tutulup geçilmez hale getirilmesi Eyyûbî ordusunun ilerlemesine engel olmuştu. Selçuklu saldırıları şiddetini artırınca Melik Kâmil Behisni ve Hısn-ı Mansûr yönünde geri çekilmek zorunda kaldı. Artuklu İzzeddîn Ahmed (Hızır), bu geri çekilme neticesinde Anadolu'nun Derbent yolu ile değil Harput istikâmetinden kolaylıkla zapt edilebileceğini söyledi. Melik Kâmil, bu öneriyi uygun bulup ordusu ile o tarafa hareket

etti ve yolda daha önce Alâeddîn Keykubâd'ın fethettiği Hısn-ı Mansûr (Adıyaman)'u kuşatıp zapt etti. Oradan Fırat Nehri'ni geçerek Süveydâ (Siverek)'ya vardı. Kendisi orada kalarak askerlerinin bir kısmını günümüzde Diyarbakır'ın bir ilçesi olan Çermük/Çermik, Ergani (Arkanin) ve günümüzde Elazığ sınırlarında bulunan Hazar Gölü yolu ile Harput'a gönderdi. Eyyûbîler'in bu çekilişi üzerine Alâeddîn Keykubâd da Malatya'ya döndü ve derbentleri muhafazaya memur edilen askerlerin Harput'a doğru hareketini emretti ve ordunun Fırat Nehri'ni geçmesi için köprüler yapıldı. Selçuklu birlikleri Harput Ovası'na geldiği zaman Eyyûbî birlikleri de orada idiler. Her iki kuvvet arasında meydana gelen savaşta Eyyûbî birlikleri mağlup oldu. Emîr ve askerlerden bazıları esir alındı bazıları Harput Kale'ne sığınıp savunmaya geçtiler. Selçuklular tarafından kuşatılan kale 631 Zilkâde (Ağustos 1234)'de teslim alındı. Sultân Alâeddîn Keykubâd Harput Artuklu Hükümdârı İzzeddîn Ahmed'in memleketini aldı ancak onu affederek Akşehir'i iktâ olarak ona verdi. Sultân Alâeddîn Keykubâd otağına kabul ettiği savaşa katılmış olan Eyyûbî meliklerine ve emîrlere hil'atler giydirdikten sonra serbest bıraktı. Bu olaylar olurken Melîk Kâmil büyük umutlarla giriştiği seferin hezimetle sonuçlanmasından dolayı ezici bir mağlubiyetle Mısır'a döndü. Sultân Alâeddîn Keykubâd Harput Kalesi'ne bir subaşı ve diğer kasabalara memurlar tayin etti. Ordunun bir kısmını Samsat Kalesi'nin fethine memur etti fakat kış yaklaştığından Sultân Alâiyye kışlağına hareket etti (Safedî, 1420/2000: 288; İbn Haldûn, 1383: 322; İbn Vâsıl, 1960: 74 vd.; İbn Bibi, 1996: 434 vd.; İbn Bibi, 1941: 179; Müneccimbaşı, 2001: 75-76; Müneccimbaşı, 1935: 52; Anonim, 2014: 42; Aksarâyî, 2000: 25; Yazıcızâde Ali, 2009: 593 vd.; Abû'l-Farac, 1950: 532-534; Turan, 1971: 374 vd.; Yinanç, 2014: 107-111; Öngül, 2016: 148 vd.; Özbek, 2018: 162-170).

Alâeddîn Keykubâd kışı Alâiyye'de geçirdikten sonra yeni bir sefer hazırlığına girdi. Zira Urfa, Harran, Suruc, Rakka, Süveydâ ve Âmid şehirlerini kısa bir süre önce idaresine alan Melîk Kâmil, Hısn-ı Keyfâ Artuklu Hükümdârı Melîk Mesûd'a ait olan Âmid şehrini de 630 (1232/1233) yılında alıp memleketi içinde ona bir iktâ vermişti. Alâeddîn Keykubâd Eyyûbîler'in elinde kalan yerleri kurtarmak üzere 632 (1235) baharında Konya ve Aksaray üzerinden Kayseri'ye hareket etti. Her tarafta vâli ve subaşılar fermanlar gönderip askerlerini Kayseri'nin Meşhed Ovası'nda topladı. Böylece Eyyûbîlere karşı seferin ikinci safhası başlıyordu. Sultân Alâeddîn Keykubâd Kemâleddîn Kamyâr ve diğer devlet erkânı ile birlikte Malatya'ya hareket etti. Selçuklu ordusu Haziran ayında Urfa'yı kuşatmış ancak alamamıştı. Bunun yanında Harran, Rakka ve Süveydâ ele geçirilmişti. Bir müddet sonra Eyyûbî birliklerinin kuvvetli direnişine rağmen Urfa da fethedildi. Alâeddîn Keykubâd kış yaklaştığı için sefere devam etmeyip Malatya'dan Kayseri'ye döndü (Safedî, 1420/2000: 288; İbn Haldûn, 1383: 322; İbn Vâsıl, 1960: 82; İbn Bibi, 1996: 434 vd.; İbn Bibi, 1941: 179; Müneccimbaşı, 2001: 75-76; Müneccimbaşı, 1935: 52; Abû'l-Farac, 1950: 534-535; Yazıcızâde Ali, 2009: 601 vd.; Turan, 1971: 374 vd.; Öngül, 2016: 148 vd.).

Melîk Kâmil oğlu Melîk Sâlih'in elinde bulunan Kuzey Suriye ve Doğu Anadolu'daki pek çok yerin Alâeddîn Keykubâd tarafından ele geçirildiğini öğrenince 632 (1235) yılının sonbahar aylarında ordusu ile harekete geçti ve dört ay gibi kısa bir sürede Selçuklu ordusu tarafından fethedilen yerleri tekrar ele geçirdi. Melîk Kâmil bölgede büyük bir yağma ve tahrip hareketine de girişerek buradaki Selçuklu beylerini esir aldı halktan pek çok kişiyi de öldürdü. Melîk Kâmil Urfa Kalesi'ni yıktırıp Alâeddîn Keykubâd'a tabii olan Madin Artuklu Hükümdârı Nasîreddîn Artuk Arslan'ın üzerine yürüyerek Mardin civarında yer alan Dunaysır'ı tahrip etti. Melîk Kâmil şehri yağma ve halktan pek çok kişiyi esir ettikten sonra Cemâziyülâhîr 633 (Şubat-Mart 1236) yılında Mısır'a geri döndü. Alâeddîn Keykubâd tüm bu olanları öğrenince Kadı Şerefeddîn Erzincanî kumandasında bir orduyu doğu tarafına gönderdi. Bir süre Âmid'i kuşatan Selçuklu ordusu başarılı olamadı. Alâeddîn Keykubâd takviye olarak Şemseddîn Muhammed İsfahanî'yi gönderse de kış yaklaştığından dolayı bu fethin mümkün olmayacağını bildiren haberler karşısında kuşatmaya gelecek bahar devam etme kararıyla

Selçuklu ordusu geri çekildi. Alâeddîn Keykubâd'da adeti olduğu üzere kışı geçirmek için Alâiyye'ye gitti (Safedî, 1420/2000: 288; İbn Haldûn, 1383: 322; İbn Vâsıl, 1960: 98-99; İbn Bibi, 1996: 434 vd.; İbn Bibi, 1941: 179; Abû'l-Farac, 1950: 535; Müneccimbaş, 2001: 75-76; Müneccimbaş, 1935: 52; Yazıcızâde Ali, 2009: 605 vd.; Turan, 1971: 374 vd.; Koca, 2009: 112; Öngül, 2016: 148 vd.; Özbek, 2018: 162-170).

Tüm bu gelişmeler bize göstermektedir ki; bölge sultanlarının içinde Moğol tehlikesinin farkında olan ve tedbir almaya çalışan tek sultan Alâeddîn Keykubâd'dır. Alâeddîn Keykubâd her ne kadar yaklaşan Moğol tehlikesine karşı tedbir almaya çalışmışsa da bu işi tek başına yapamayacağını bilincinde olduğundan kendine müttefikler aramış ancak Celâeddîn Mengüberdi Harezmşâh ve Eyyûbîler bölgedeki istikrarın sağlanmasının önünde büyük engeller çıkartmışlardı. Celâeddîn Mengüberdi Harezmşâh ilk başlarda Moğolları durdurabilecek devlet olarak görünen Harezmşâhlar Devleti'nin sonunu getirmiş, Eyyûbîler ise Doğu Anadolu'daki varlıklarını sürdürebilmek için sürekli saldırgan tutumlar içine girmişlerdi. Bu durum Moğollara karşı ittifak girişimlerinde bulunan Alâeddîn Keykubâd'ın çabalarının boşa çıkmasına sebep olmuş ve aşağıda değineceğimiz üzere Türkiye Selçukluları Devleti'ni Moğol tabiiyetine götüren süreç başlamıştır.

4. ÖGEDAY KAAİN ALÂEDDİN KEYKUBÂD'A ELÇİ GÖNDERMESİ VE ELÇİNİN ALÂEDDİN KEYKUBÂD İLE GÖRÜŞMESİ

Alâeddîn Keykubâd Alâiyye'de iken Ögeday Kaan (Ögeday Kaan hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Ayan, 2001: 14-15; Carpini, 2000: 54; Kazvinî, 2018: 472; Kushenova, 2006: 28-34) tarafından kendisine bir elçi gönderildi. Ögeday Kaan tarafından gelen elçi Serverân olarak bilinen Emîr Şemseddîn el-Kazvinî isimli bir tüccardı. İbn Bibi, Yazıcızâde Ali'nin eserinde de benzer biçimde ifade edilen Serverân'ın elçiliğini kendi ağzından şu şekilde aktarır. "Ben olayların etkisi ile vatanım Kazvin'i terk edip ticarete atıldım ve hayatımı bu meslekte kazanmaya başladım. Erzurum'a gelince orayı pek çok nimetlerle dolu ve her türlü imkânları olan bir şehir olarak gördüm. Burada kalmak ve cennet gibi güzel bu şehirde oturmak istedim. Önce şehirde rahat edebileceğim bir ev satın aldım. Bir müddet seferden vaz geçip bu güzel şehirde oturdum. Nihayet pek çok mal ve kumaşlar toplayarak Türkistan yolunu tuttum. Orada pek çok mücevherat, kıymetli mamuller, nefis ve zarif eşya elde ettim. Bir ara bunların büyük Han'ın hazinesine layık olduğunu düşündüm. Yol çok uzak olmakla beraber o tarafa sefere çıktım ve padişahın bulunduğu yereardım. Orada ticarete başarılı ve kazançlı bir iş yaptım. Bir gün hazineye kumaş verirken Ögeday Kaan orada bulunuyordu. Bana nereden geldiğimi sorunca 'Rûm (Anadolu)'dan' cevabını verdim. Han: 'O ülke Sultân Alâeddîn Keykubâd'ın kudretli ve uğurlu elinde midir?' dedi. 'Evet' dedim. 'Onun padişahlıkta yolu ve hareketi nasıldır?' diye sordu. Ben de 'dünyada beğenilmiş ve misli görülmemiş bir padişaktır; dini ve görüşü sağlam, adaleti geniş, akıllı kâmil, ülkesi mâmur, serveti çok ve halkı hoşnuttur. Ülkesinde zalimler ve yol kesiciler onun siyaseti ve kahrı sayesinde meydana gelmez. Adalet icrasında kuvvetli ile zayıf arasında fark gözetmez. Ülkesini idarede dirayetli ve düşman avlamakta uyanıktır' dedim. Bunun üzerine Han, 'bu kadar yüksek hasletlere ve güzel vasıflara sahip bir hükümdârın bizim yardımımızdan mahrum kalması yazık olur. Ona bizim padişahlığımızla il (barış içinde) olmasını bildirelim ki, onun ülkesi mâmur ve halkı âsûde kalsın. Bizim hükümdarlığımız zamanında ihsanımıza nâil olması için seni ona elçi göndermek istiyorum.' dedi. 'Ben tüccar bir kimseyim elçilik işlerini ve inceliklerini bilmediğim için kusur işler ve yüksek eşîğinin itaplarına (azarlama) uğramaktan korkarım' diye cevap verdim" (İbn Bibi, 1941: 183-184; Yazıcızâde Ali, 2009: 607-611).

Ögeday Kaan bu konuşmadan sonra ona güvendiğini söyleyerek Şemseddîn Ömer el-Kazvinî'yi adı kaynaklarda Tudavun ve Urumtay olarak geçen iki Moğol nökeri/kölesi ile birlikte Alâeddîn Keykubâd'a gönderdi. Ögeday Kaan elçi ile birlikte Alâeddîn Keykubâd'a sunulmak üzere bir altın ve iki gümüş payza/amannâme (Uzunçarşılı, 1988: 202-204) ile birlikte bir yarlıg gönderdi. İbn

Bibi'nin eserinde yer alan bilgilere göre yarlığın içeriği şu şekildedir; “Adil Sultân Alâeddîn Keykubâd bilsin ki, devletini büyütme ve halkını korumak hususundaki halkın ve gelip gidenlerin senden memnun ve hoşnut oldukları bize ulaştırıldı. Biz de bunu beğendik. Size ferman buyurmak istedik ki, sen ülkende gönlü hoş ve âsûde (gönlü rahat) olasın. Yüce Allah, bizi büyük ve aziz kıldı, yeryüzünü bizim uruğumuza (soyumuza) lâıyk gördü. Sen iyi bir yoldasın. Onun için kendi halimizi size bildirmek ve sizi itaate çağırarak bize vacip oldu. Bundan sonra bizim durumumuzu size şöyle bildirelim ki, bizimle iyi geçinmeyen ve bize serkeşlik yapanların askerlerimiz ülkelerini zapt eder, kendilerini öldürür, onların kadınlarını ve çocuklarını esir alır, mallarını, eşyalarını yağmalar ve harap ederler. Bu kimselere kötülük gelir, fakat bize asla hiçbir şey olmaz. Bu yazı Piçin (Maymun) yılında 633 (1235/1236)'te yazıldı” (İbn Bibi, 1996: 450-451; 1941: 184; Yazıcızâde Ali, 2009: 607-611; Müneccimbaşı, 2001: 76-78).

Yukarıda değindiğimiz gibi Alâeddîn Keykubâd, Ögeday Kaan'ın gönderdiği elçinin gelişini Alâiyye'de iken öğrenmiş ve bahar gelince Kayseri'ye dönerek elçiye kabul etmişti. Bu konu hakkında en ayrıntılı bilgiyi bize sunan İbn Bibi'den öğrendiğimize göre Alâeddîn Keykubâd ve elçi arasında şu diyaloglar meydana gelmiştir: “Tanrı'ya çok şükür ki, sizin gibi değerli bir elçi bizim yanımıza geldi. Siz ki Müslümansınız, Tanrı'nın aziz kulusunuz, bizi de aziz ettiniz sonra ilave etti: ‘Soracağım şeylere dindarlık icabı doğru cevap vereceksiniz!’ ‘Evet dedim bildiğim her şeyi daima olduğu gibi arz ederim. Buyurdu ki; Kaan'a dost olursak bizim ülkemize göz diker mi? Allah etmesin dedim. Onun o kadar ülkeleri var ki her yıl huzuruna birçok elçiler gelir, o kadar giyecekleri var ki hazinesinde çürümektedir; O kadar davar ve sürüleri var ki topraklarda, ahırlarda ihtiyarlamaktadır, o kadar altınları var ki yerin dibi onu taşımaktan acizdir. Ancak onun katına ufak bir armağan göndermek onun yanında gizli aşıkâr her şeyi beraber tutmak gerektir.” İbn Bibi elçi ile görüşükten sonra Alâeddîn Keykubâd'ın Moğol tabiiyetini kabul ettiğini belirtir. Müneccimbaşı ve Ebülferec-İbnülibrî (Müneccimbaşı, 2001: 76-78; Ebülferec-İbnülibrî, 1941: 18). İbn Bibi'de yer alan bilgilere benzer ifadeler kullanarak bu elçilik ziyaretinden sonra Alâeddîn Keykubâd'ın Moğollara tabii olmayı kabul ettiğini ifade etmişlerdir. Ancak adı geçen ve diğer kaynaklardan farklı olarak Anonim, *Selçuknâme* Alâeddîn Keykubâd'ın Moğol egemenliğini kabul etmediğini şu şekilde ifade eder; “Moğollar asker topladı. Sultân, Erzenirrûm kapısında bunlarla karşılaştı. Hülagu'nun oğulları Malutay ve Mengü Timur'un derilerini yüzüp içini samanla doldurdu. Bâlâ (Tebriz olmalıdır) vilâyetine gönderdi. Asla kimsenin görmediği kadar Moğol öldürdü. Yirmi bin kere Moğollara saldırdı; onları bozguna uğrattı. Moğolların gönlüne büyük bir korku saldı. Daha sonra onlara elçi göndererek haraç istedi. Moğollardan çok miktarda hediye geldiyse de sultân bunu beğenmedi” (Anonim, 2014: 42). Ancak diğer kaynaklarla karşılaştırıldığında bu bilginin doğru olması mümkün görünmemektedir. Alâeddîn Keykubâd kaynakların genel olarak kabul ettiğine göre Moğollarla mücadele etmenin doğru olmayacağını düşünüp Ögeday Kaan'dan gelen tabiiyet önerisini kabul etmişti (İbn Bibi, 1941: 183 vd.; Müneccimbaşı, 2001: 76-78; Ebülferec-İbnülibrî, 1941: 18; Yazıcızâde Ali, 2009: 607-611; Sümer, 1969: 6).

SONUÇ

Alâeddîn Keykubâd tahta çıkınca ilk olarak ülkede düzeni sağladıktan sonra devletin sınırlarını genişletmek için harekete geçmiş ve yaşamı boyunca yeni fetihlerin yanı sıra Anadolu'da siyasi birliği sağlayıp beylikleri devlete bağlamaya çalışmıştır. Alâeddîn Keykubâd sınırlarını genişletme faaliyetlerinin yanında mevcut sınırlarını korumak için dönemin en tehlikeli gücü olan Moğollara karşı ittifak girişimlerinde bulunmuştur. Bu ittifak girişimleri çerçevesinde Eyyûbîlerle olumlu ilişkiler kurma çabaları en dikkat çekici noktadır. Nitekim Eyyûbîler Türkiye Selçuklu Devleti'nin sınırlarında yer alıp Moğol tehlikesinin Anadolu'ya girmesini önerebilecek en önemli set vazifesi görmekte idi. Alâeddîn Keykubâd Anadolu'da siyasi birliği sağlamaya çalışmak ve Moğollara karşı müttefikler oluşturmak için çabalar

diğer yandan ülke için tehlike oluşturan Harezmşahlar ile de mücadele etmiş ve yapılan Yassıçimen savaşından sonra Harezmşahlar devleti yıkılarak Moğollarla sınır olunmuştur. Alâeddîn Keykubâd, Yassıçimen savaşından sonra Türkiye Selçukluları Devleti ile sınır olan Moğollara karşı tedbirler alarak önemli kent ve kalelerin surlarını inşa ettirmiştir. Bu sırada Alâeddîn Keykubâd'a Ögeday Kaan'dan bir elçi gelmiş ve Alâeddîn Keykubâd'a Ögeday Kaan'ın isteklerini bildirmiştir. Elçiliğin muhteviyatı yukarıda açıkladığımız gibi tabiiyet şartlarını içermekte idi. Alâeddîn Keykubâd, Moğol elçisi ile yaptığı görüşmede Ögeday Kaan'ın isteklerini kabul etmiş ve elçi ile birlikte Anadolu'ya mahsus hediyelerin Ögeday Kaan'a gönderilmesini emir buyurmuştur. Bu görüşmede Alâeddîn Keykubâd'ın Moğol elçisinin isteklerine olumlu cevap vermesi yani bir bakıma Ögeday Kaan'ın tabiiyet şartlarını kabul etmesi dikkat çekici bir husustur. Alâeddîn Keykubâd bu hareketi ile Türkiye Selçukluları Devleti'nin en güçlü olduğu bir dönemde neden Moğollarla çatışmaya girmede merak konusu olmuştur. Bu durumun birkaç türlü izahı olabilir. Birincisi Alâeddîn Keykubâd Moğolların gerçekten yenilemez bir düşman olarak görmüş ve onlarla mücadele etmeyi göze alamamıştır ki bizce bu pek ihtimal dahilinde değildir. Çünkü Alâeddîn Keykubâd Moğol elçisi geldiği sırada gücünün doruğunda pek çok devleti tabiiyetine almış bir İslâm hükümdarı idi. İkincisi Moğolların henüz Türkiye Selçukluları Devleti için bir tehdit oluşturmadığını düşünüp önce diğer fetih planlarını gerçekleştirip Moğollara karşı güç toplamak için zaman kazanmayı amaçlamıştır. Bu düşünceye ek olarak Moğollara karşı yeterince hazırlık yapamadığını düşünüp önce hazırlıklarını tamamlamak için zaman kazanmayı da amaçladığı düşünülebilir. Sonuç olarak Alâeddîn Keykubâd'ın Moğol Kaan'ı Ögeday'ın itaat isteğine neden karşı çıkmadığı konusu tam olarak açık olmamakla birlikte Alâeddîn Keykubâd Moğolların yıkıcı gücünün farkına varıp komşuları ve diğer Moğol tehdidi altında olan diğer devletlerle iş birliği yaparak bu tehlikeyi bertaraf etmeyi amaçlaması ancak Eyyûbîler başta olmak üzere Moğollara karşı oluşturmaya çalıştığı ittifak girişimlerin başarısız olması karşısında devletin istikbalini tehlikeye atmak istemeyip belki de Moğollara karşı daha güçlü bir konuma gelene kadar Ögeday Kaan'ın tabiiyet şartlarını kabul etmiş olması muhtemeldir. Ögeday Kaan'dan gelen elçi ile görüşmelerinden sonra Moğolların tabiiyet şartlarını kabul Alâeddîn Keykubâd'ın Moğollara verdiği sözü tutmaya ömrü vefa etmemiş onun isteğine göre yola çıkmaya hazırlanan elçi ölümünden sonra oğlu II. Gıyâseddîn Keyhüsrev tarafından babasının verdiği taahhütler ve hediyelerle birlikte Ögeday Kaan'a gönderilmiştir.

KAYNAKÇA

- Abû'l-Farac. (1950). Abû'l-Farac Tarihi. (2. Cilt). (Ömer Rıza Doğrul, Çev.). Ankara: TTK.
- Aknerli Grigor. (1954). Moğol Tarihi. (H. D. Anreasyan, Çev.). İstanbul: Osman Yalçın Matbaası.
- Aksarâyî. (2000). Müsmeretü'l-Ahbar. (Mürsel Öztürk, Çev.). Ankara: TTK.
- Aksarâyî. (1943). Selçuklu Devletleri Tarihi. (M. Nuri Gençosman, Çev.). Ankara: Recep Ulusoglu Basımevi.
- Anonim. (2014). Tarih-i Âl-i Selçuk (Anonim Selçuknâme). (Halil İbrahim Gök, Fahrettin Coşguner, Çev.). Ankara: Atıf Yayınları.
- Ayan, Ergin. (2018). Moğollar'ın Ortadoğudaki İlk Noyanı Cormagun. Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi. 13/2, 179-196.
- Carpini, Johann de Plano. (2000). Moğol Tarihi ve Seyahatnâme. (Ergin Ayan, Çev.). Trabzon: Derya Kitabevi.
- Cüveynî. (2013). Tarih-i Cihan Güşa. (Mürsel Öztürk, Çev.). Ankara: TTK.
- Çakmak, M. A. (2002). Moğol İstilas ve Harezmşahlar İmparatorluğu'nun Yıkılışı. Türkler Ansiklopedisi içinde. 1430-1447. (4. Cilt). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Ebülferec-İbnü'lirî. (1941). Tarihi Muhtasarüddüvel. (Şerafeddin Yaltkaya, Çev.). İstanbul. Maarif Matbaası.
- Ebü'l-Fezâil Muhammed B. Alî b. Nazîf el-Hamevî. (H. 1401 M. 1981). el-Târîh el-Mansûrî. Dimaşk: (Yayınevi yok).
- Ebü'l-Fidâ. (1280). el-Muhtasar fî Târîhi'l-Beşer (el-Muhtasar fî ahbârî'l-beşer, Târîhu Ebi'l-Fidâ). (3. Cilt). İstanbul: el-matbaatü'l-Hüseyniyet'ül-Mısıriyye.
- Ersan, Mehmet. (2020). Bir Devletin Çöküş Hikayesi Türkiye Selçuklu Devleti'nin Dağılışı. Ankara: Altınordu Yayınları.

- Es-Safedî. (1420/2000). el-Vâfi bi'lvefayât. (24. Cilt). (Ahmed el-Arnâûd-Türkî Mustafa Dâr İhyâi et-terâs el-Arabî, Neşr.). Beyrut.
- Geyikoğlu, Hasan. (2002). Harezmsâhlar ve Doğu Anadolu. Türkler, Ansiklopedisi içinde. 1448-1458. (4. Cilt). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Grousset, Rene. (1980). Bozkır İmparatorluğu, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Hondmîr. (1353 hurşîdî). Habîbü' s-Siyer fî Ahbâri Efrâdi'l-Beşer. Tahran: İntişârât-ı hayyâm.
- İbn Bibi. (1996). el Evâmirü'l-'Alâ'iyye fî'l-umuri'l-'Alâ'iyye, (Selçuk Name). (1. Cilt). (Mürsel Öztürk, Haz.). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Millî Kütüphane Başkanlığı Basımevi.
- İbn Bibi. (1941). Anadolu Selçuklu Devleti Tarihi. (M. Nuri Gençosman, Çev.). Ankara: Uzluk Basımevi.
- İbn Haldûn. (1383). Târîhi İbni Haldûn. (4. Cilt). (Abdü'l-Muhammed Âyetî, Terc.). Tahran.
- İbn Vâsıl. (1960). Müferricü'l-Kurûb fî Ahbâri Benî Eyyûb. (3. Cilt). (Cemâleddîn eş-Şeyyâl, Neşr.). Kahire.
- İbnü'l-Verdî. (2017). Bir Orta Çağ Şairinin Kaleminden Selçuklular. (Mustafa Alican, Çev.). İstanbul: Kronik Yayınları.
- Kâdî Ahmed Gaffârî. (hş.1342). Târih-i Cihân-Ârâ. (Hasan Nurakî, Neşr.). Tahran.
- Kazvinî. (2018). Târîh-i Güzide. (Mürsel Öztürk, Çev.). Ankara: TTK.
- Kesik, Muharrem. (1994). Cenâbî Mustafa Efendi'nin el-'Aylemü'z-Zâhir Fî Ahvâlî'l-Evâil Ve'l-Evâhir Adlı Eserinin Anadolu Selçukluları ile İlgili Kısımının Tenkidli Metin Neşri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Koca, Saim. (2009). Moğol İstilâsına Karşı Sultan I. Alâeddîn Keykubâd'ın Güvenlik Politikası. Gazi Türkiyat Türklük Araştırmaları Dergisi. 5, 187-216.
- Köymen, Mehmet Altay. (2020). Büyük Alâeddîn Keykubad ve Zamanı. İstanbul: Kronik.
- Kushenova, Ganizhamal. (2006). Ögedey Kaan Devrinde Türkistan ve Maverâünnehir (1229-1241). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Makrizi. (1934 -1958). Kitabu's-Sülûk li Marifeti Düveli'l-Mülûk. (1 Cilt). (M. M. Ziyade, Nşr.). Kahire.
- Mehmed Neşri, (1949). Kitab-ı Cihân-nümâ (Neşri Tarihi I). (F. R. Unat-Mehmet A. Köymen, Haz.). Ankara: TTK.
- Mîrhând. (2018). Ravzatu's-Safâ, fî Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ (Tabaka-i Selçûkiyye), (Erkan Göksu, Tercüme ve Notlar). Ankara: TTK.
- Mîrhond. (1357). Ravzatu's-Safâ. (2. Cilt). Tahrân: İntişârâtı İlmî.
- Müneccimbaşı. (1935). Anadolu Selçukîleri. (Hasan Fehmi Turgal, Haz.). İstanbul: Türkiye Matbaası.
- Müneccimbaşı. (2001). Câmîu'd-Düvel. Selçuklular Tarihi, Anadolu Selçukluları ve Beylikler. (2. Cilt.) (Ali Öngül, Çev.). İzmir: Akademi Kitabevi.
- Öngül, Ali. (2016). Selçuklular Tarihi 2 Anadolu Selçukluları ve Beylikler. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Özbek, Süleyman. (2018). Selçuklu-Eyyubî İlişkileri. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Rubruk, Wilhelm Von. (2001). Moğolların Büyük Hanına Seyahat 1253 1255. (Ergin Ayan, Çev.). İstanbul: Ayışığı Kitapları.
- Şahin, Mustafa. (2014). Habîbü's-Sîyer'e Göre Türkiye Selçukluları. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi. 54, 21-40.
- Turan, Osman. (1977). Keykubâd I. İslam Ansiklopedisi içinde. 646-661. (4. Cilt). İstanbul: MEB.
- Turan, Osman. (1971). Selçuklular Zamanında Türkiye. İstanbul: Turan Neşriyat Yurdu.
- Turan, Osman. (1958). Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar. Ankara: TTK.
- Umar, Bilge. (1998). Türkiye Halkının Ortaçağ Tarihi, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. (1988). Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhal. Ankara: TTK.
- Uyumaz, Emine. (2001). Anadolu Selçuklu Sultanı I. Alâeddîn Keykubâd Dönemine (1220-1237) Bir Bakış. Cogito. 29, 121-131.
- Yazıcızâde Ali. (2009). Tevârih-i Âl-i Selçuk. (Abdullah Bakır, Haz.). İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Yinanç, Mükrimin Halil. (2014). Türkiye Tarihi Selçuklular Devri, (2. Cilt). Ankara: TTK.